१०

मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। अनुष्टुप्

गायन्ति त्वा गायत्रिणोऽर्चन्त्यर्कमर्किणः।

ब्रह्माणस्त्वा शतक्रत उद्वंशमिव येमिरे॥ १ ॥०१० ॥०१

शतक्रतो- शतभूमिकासु विस्तृतप्रज्ञ। त्वा- भवन्तम्। गायत्रिणः- सामगायकाः। गायन्ति। अर्कं- अर्चनीयम्। त्वाम्। अर्किणः- ऋग्भिः स्तुवन्तः। अर्चन्ति- पूजयन्ति। अर्क पूजायाम्। ब्रह्माणः- मन्त्रविदः। त्वा- भवन्तम् प्राप्य। उद्वंशम्- वनेषु उत्तमं पन्थानं प्राप्य। इव। येमिरे- उपरमन्ति। यम उपरमे ॥१॥

यत्सानोः सानुमारुहद्भूर्यस्पष्ट कर्त्वम्।

तदिन्द्रो अर्थं चेतति यूथेन वृष्णिरेजति॥ १ ॥०१० ॥०२

यत्- यदा। सानोः- एकपर्वतसानोः। सानुम्- अन्यसानुं। एकस्या भूमिकाया अन्यभूमिकामिति भावः। आरुहत्- आरूढवान्। कर्त्वं- उपासनभूतकर्म। भूरि- प्रभूतम्। अस्पष्ट- स्पृष्टवान्। तत्- तदा। इन्द्रः। अर्थं- ध्यानगम्यस्य वस्तुनः अन्तरङ्गं भावम्। चेतति- साक्षात्करोति। वृष्णिः- वर्षकः इन्द्रः। यूथेन- स्वमरुद्गणेन। प्राणविशेषेण। एजति- सवितर्कान्निर्वितर्कं सविचारान्निर्विचारं प्रति गन्तुं एवं सूक्ष्मातिसूक्ष्मभावयात्रार्थं कम्पते। ॥२॥

युक्ष्वा हि केशिना हरी वृषणा कक्ष्यप्रा।

अथा न इन्द्र सोमपा गिरामुपश्रुतिं चर॥ १ ॥०१० ॥०३

कक्ष्यप्रा- उपासकचित्तस्थश्रेणीपूरकौ। प्रा पूरणे। वृषणा- वर्षकौ। हरी- आकर्षणशक्तिभूतौ। केशिना- अश्वौ। अश्वः प्राणस्य प्रतीको वेदे। युक्ष्व- संयोजय। अथ- अनन्तरम्। सोमपाः- रसानुभवकर। इन्द्र। नः- अस्माकम्। गिराम्- मन्त्राणाम्। उपश्रुतिम्- इन्द्रियागोचरचिदाकाशस्थश्रवणभूमिकायाम्। चर- गोचरो भव ॥३॥

एहि स्तोमाँ अभि स्वराभि गृणीह्या रुव।

ब्रह्म च नो वसो सचेन्द्र यज्ञं च वर्धय॥ १ ॥०१० ॥०४

वसो- शरण्य। वस निवासे। एहि- आगच्छ। स्तोमान्- मन्त्रान्। अभि- अभितः। स्वर- अस्मच्छ्रवणगोचरान् कुरु। स्वृ शब्दोपतापयोः। गृणीहि आ रुव- शब्दं कुरु। रु शब्दे। एवम्। नः- अस्माकम्। ब्रह्म सच- मन्त्रेण ब्रह्मवर्चसा वा सह। यज्ञं च- सङ्गतिकरणं देवपूजां दानं च। वर्धय ॥४॥

उक्थमिन्द्राय शंस्यं वर्धनं पुरुनिष्षिधे।

शक्रो यथा सुतेषु णो रारणत्सख्येषु च॥ १ ॥०१० ॥०५

यथा। शक्रः- शक्तिमान्। शक्लृ शक्तौ। नः- अस्माकम्। सुतेषु- निष्पन्नेषु रसेषु। सख्येषु च- प्रेमभावे च। रारणत्- अनुग्रहभाषणं करोति। रण शब्दे। तथा। पुरुनिष्षिधे- बहूनां आत्मावरणशक्तिभूतवृत्राणां निषेधकारिणे। इन्द्राय। वर्धनम्- वर्धकः। शंस्यम्- प्रशंस्यः। उक्थम्- मन्त्रः। भवतु ॥५॥

तमित्सखित्व ईमहे तं राये तं सुवीर्ये।

स शक्र उत नः शकदिन्द्रो वसु दयमानः॥ १ ॥०१० ॥०६

तमित्- तमेव। सखित्वे- सख्याय। राये- संपदे। सुवीर्ये- शोभनवीर्याय। ईमहे- यामः। ईङ् गतौ। उत- अपि च। शक्रः- शक्तिमान्। इन्द्रः। नः- अस्माकम्। वसु- निवासं सन्तम्। दयमानः- प्रयच्छन्। गच्छन्। संरक्षन् वा। दय दानगतिरक्षणहिंसादानेषु। शकत्- अस्मद्रक्षणशक्तो भवति। शक्लृ शक्तौ ॥६॥

सुविवृतं सुनिरजमिन्द्र त्वादातमिद्यशः।

गवामप व्रजं वृधि कृणुष्व राधो अद्रिवः॥ १ ॥०१० ॥०७

सुविवृतम्- सुष्ठु विशेषेण वृतम्। वृ वरणे। सुनिरजम्- अनायासेन निरवशेषं प्राप्तुं शक्यम्। अज गतिविक्षेपणयोः। यशः। त्वादातम्- त्वया शोधनेन विशदीकृतम्। दैप् शोधने। इत्- एव। गवाम् - ज्ञानकिरणानां। व्रजम्- निवासम्। वृत्रैः जडप्रतीकपर्वतपिहितम्। अपावृधि- अपावृणु। अद्रिवः- जडप्रतीकाद्रिवशिन्। राधः- संसिद्धिं वृद्धिं वा। राध संसिद्धौ। राध वृद्धौ। कृणुष्व- कुरु ॥७॥

नहि त्वा रोदसी उभे ऋघायमाणमिन्वतः।

जेषः स्वर्वतीरपः सं गा अस्मभ्यं धूनुहि॥ १ ॥१० ॥०८

ऋघायमाणम्- वृत्राणि संहरन्तं। त्वा- भवन्तम्। उभे रोधसी- द्यावापृथिव्यौ। न इन्वतः- न व्याप्नुवतः। इवि व्याप्तौ। स्वर्वतीरापः- ज्योतिष्मतश्चित्प्रवाहान्। जेषः- प्रेरय। गाः- ज्ञानरश्मीन्। अस्मभ्यम्- अस्मदर्थम्। सं धूनुहि- कम्पय। प्रेरयेति भावः ॥८॥

आश्रुत्कर्ण श्रुधी हवं नू चिद्दधिष्व मे गिरः।

इन्द्र स्तोममिमं मम कृष्वा युजश्चिदन्तरम्॥ १ ॥०१० ॥०९

आश्रुत्कर्ण- विश्वश्रोतः। हवम्- अस्माकं आह्वानम्। श्रुधि- शृणु। मे- मम। गिरः- मन्त्रान्। दधिष्व- धारय। इन्द्र। मम- मे। इमं स्तोमम्- एनं मन्त्रम्। युजः- समाधेः ध्यानस्य वा। युज समाधौ। अन्तरम्- आसन्नम्। कृष्व- कुरु ॥९॥

विद्मा हि त्वा वृषन्तमं वाजेषु हवनश्रुतम्।

वृषन्तमस्य हूमह ऊतिं सहस्रसातमाम्॥ १ ॥०१० ॥१०

त्वा- भवन्तम्। वृषन्तमम्- वर्षकतमम्। वाजेषु- आत्मावरणभेदोद्यमाय कृतसङ्ग्रामेषु। हवनश्रुतम्- अस्मदाह्वानश्रोतारं। विद्म- जानीमः। वृषन्तमस्य- वर्षकतमस्य। सहस्रसातमाम्- सहस्रदात्रीम्। ऊतिम्- रक्षाम्। हूमहे- आह्वयामः ॥१०॥

आ तू न इन्द्र कौशिक मन्दसानः सुतं पिब।

नव्यमायुः प्र सू तिर कृधी सहस्रसामृषिम्॥ १ ॥०१० ॥११

कौशिक- अस्मत्कोशभूत। कोशाद्भवतीति कौशिकः। इन्द्रः सदामने कृत इति श्रुतेः। अस्मद्भक्तिश्रद्धया यस्मिन् कोशे वयं देवतामाह्वयामस्तस्मिन् कोशे सा आगच्छति। चित्ते वा अग्नौ वा तडिति वा वृष्टौ वा कोशे भवति।। इन्द्र। नः- अस्मान्। आ- आगच्छ। मन्दसानः- हृष्टः सन्। सुतम्- निष्पन्नं रसम्। पिब- अनुभव। नव्यम्- अभिनवं दैविकम्। आयुः- जीवनम्। प्र- प्रकर्षेण। सु- सुष्ठु। तिर- वर्धय। नः- अस्मान्। सहस्रसाम्- सहस्रदर्शनात्मकान्। ऋषिम्- सूक्ष्मदर्शिनः। कृधी- कुरु ॥११॥

परि त्वा गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतः।

वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयः॥ १ ॥०१० ॥१२

गिर्वणः- मन्त्रैर्भजनीय। वन संभक्तौ। त्वा- भवन्तम्। इमा गिरः- इमे मन्त्राः। परि- परितः। विश्वतः- सर्वतः। भवन्तु- सन्तु। वृद्धायुम्- ज्ञानादिभिर्वर्धितजीवनम् त्वाम्। वृद्धयः- वृद्धिकारकशक्तयः। अनु भवन्तु। जुष्टाः- त्वया सेविताः। जुष्टयः- त्वत्प्रीतिकराः। अनु भवन्तु। जुषी प्रीतिसेवनयोः ॥१२॥